VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto 18.10.2017
– Kuuleminen valtion talousarviosta 2018, valtion liikuntaneuvoston puheenjohtaja Tapio Korjus

Riittämätön liikunta suuri inhimillinen ja kansantaloudellinen kysymys

Talouden kestävä kasvu pohjautuu terveeseen, koulutettuun, hyvinvoivaan ja osallisuutta kokevaan väestöön. Vaikka suomalainen yhteiskunta on monessa mielessä ollut menestystarina koulutusjärjestelmän, terveyden edistämistyön tai aktiivisen kansalaisyhteiskunnan näkökulmista, monet koetuista haasteista tuntuvat jääneen pysyviksi. **Terveyserot ovat suuria, kokemus osallisuudesta polarisoituu, elintapasairaudet ovat yleisiä ja väestön fyysinen toimintakyky on keskimäärin heikentynyt.**[1] 2010-luvun keskeinen, globaali terveysriski on liikkumaton elämäntapa, joka näkyy joko suoraan tai välillisesti monissa kansakunnan mittareissa – myös talouden näkökulmasta. **Lapsista ja nuorista noin kolmannes, aikuisväestöstä viidennes ja ikäihmisistä muutama prosentti liikkuvat terveyden kannalta suotuisasti.** Liikunnan puute näkyy suorina että epäsuorina kansantaloudellisina kustannuksina: sairaanhoitomenoina, tuottavuuden laskuna, työkyvyttömyytenä sekä ennenaikaisina kuolemantapauksina. Yli puolet aikuisista on vähintään ylipainoisia ja joka viides voidaan luokitella lihavaksi.[2] Joka viides suomalainen sairastaa jotakin mielenterveyden häiriötä.[3] Arviolta 500 000 suomalaista sairastaa diabetesta.[4] Asiantuntijoiden laskelmien perusteella liikunnan puute on miljardiluokan kysymys.

Liikunnan ja urheilun potentiaali jäänyt hyödyntämättä

Liikunnalla on todennettu kiistaton yhteys terveyteen ja hyvinvointiin ja sitä myötä työssä jaksamiseen, ikäihmisten toimintakyvyn turvaamiseen ja pärjäämiseen kotioloissa, kuten enenevästi myös kouluikäisten oppimiseen**.** Elintapasairauksiin voidaan vaikuttaa. WHO on arvioinut, että valtaosa tyypin 2 diabeteksesta ja sepelvaltimotaudista on ehkäistävissä yksinkertaisilla ravinto- ja liikuntamuutoksilla sekä tupakoinnin lopettamisella. Ilmasto- ja energiapoliittisesti kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen edistäminen on todennettu toiseksi kustannustehokkaimmaksi toimenpidekokonaisuudeksi liikenteen ilmastotoimien joukossa. Terveystaloudellisten vaikutusten lisäksi liikunta lisää tyytyväisyyttä elämään, merkitsee monelle ystävyyssuhteita ja apua yksinäisyyteen. Liikuntapalveluiden tuottamisen, urheiluviihteen ja tapahtumatarjonnan kasvun kautta liikunnan ja urheilun merkitys on mittava koko kansantalouden näkökulmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2014 julkaiseman selvityksen mukaan nykyisellään liikuntatoimialan koko on vähintään 5,5 miljardia euroa.

Mitä tulisi tehdä?

1) Valtionohjaus on hajonnut – potentiaali ei realisoidu

Liikuntaa ja urheilua ei edistetä vaikuttavasti vain liikuntatoimen (29.90) momenttia ja määräraharivejä tarkastelemalla. Fyysiseen aktiivisuuteen, liikunnan harrastamiseen sekä kilpa- ja huippu-urheiluun vaikuttavia positiivisia tai negatiivisia päätöksiä tehdään kaiken aikaa eri hallinnonaloilla. Ne voivat liittyä sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteydessä annettavaan liikuntaneuvontaan, kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden edistämiseen, työhyvinvoinnin sekä työssä jaksamisen tukemiseen. Yrittäjyys ja matkailu, ulkoiluolosuhteiden ja luonnon virkistyskäytön edistäminen ovat myös vaikutuksiltaan merkittäviä. Opetusministerin toimialalla vaikutetaan päiväkotien, perusopetuksen, toisen asteen ja korkeakoulujen käytäntöihin, opetuksen suuntaamiseen sekä oppilaitosten fyysisiin olosuhteisiin. Puolustusvoimat ovat Suomen suurin kuntokoulu. Valtiovarainministeriön verotuslinjaukset ja kuntien ohjaaminen vaikuttavat keskeisesti väestön hyvinvointi- ja terveyskäyttäytymiseen.

Erillisten toimenpiteiden ja rahoituksen kokonaisohjaus ja yhteistyö liikunnan ja urheilun edistämisessä ovat täysin puutteellisella tasolla. Valtion liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terhon käynnistämä liikuntapoliittinen selonteko johtaa ratkaisuihin, joissa valtionhallinnon eri toimialojen ohjauskeinoja selkeytetään ja johdonmukaistetaan ja asian seurantaan asetetaan toimivallaltaan hallinnonalarajat ylittävä ja valtioneuvostojohtoinen toimielin.

2) Paikallistason toiminta ratkaisee onnistumisen

Hajanainen valtionohjaus konkretisoituu kuntien ohjaamisessa ja avustamisessa. Eri hallinnonaloilla on erilaiset valtionosuusjärjestelmänsä ja valtionavustuskäytäntönsä. Kuntien avustamista kuvastaa hajanaisuus ja voimakas hankkeistuminen. Valtion liikuntamäärärahoista kunnille kohdennetaan asukaslukuun perustuvaa valtionosuutta, joka on

[1] Valtionhallinto liikunnan edistäjänä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:4.
[2] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lihavuuden yleisyys Suomessa.
[3] Duodecim, Terveyskirjasto. Matti O. Huttunen. Mielenterveyden häiriöt
[4] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Diabeteksen yleisyys.

noin 3,5 euroa/asukas. Valtion rahoitusosuus kuntien liikuntatoiminnan kokonaismenoista on pieni. **Liikunnan edistämisen keskeisimmät haasteet keskittyivät voimakkaasti puutteellisiin resursseihin niin talouden kuin henkilöstönkin osalta.** Kuntakohtaiset vaihtelut liikunnan edistämisessä ovatkin erittäin suuria. Joka toisessa kunnassa liikunnan edistämisestä vastaava johtava viranhaltija käytti työajastaan liikuntapalvelujen hallintoon ja suunnitteluun korkeintaan kaksi päivää viikossa vuonna 2016.[5]

Valtion liikuntaneuvosto tukee Hjallis Harkimon työryhmän tekemään esitystä kuntien valtionosuusjärjestelmän kokonaisvaltaisesta uudistamisesta opetus- ja kulttuuriministeriön, valtiovarainministeriön ja valtion liikuntaneuvoston johdolla. Valtion rahoituksen tulisi kannustaa kuntia tekemään aktiivista liikuntatoimintaa ja palkita kuntaa saavutetuista tuloksista. Sote-uudistukselle asetettuja tavoitteita terveyserojen kaventamisesta ja sosiaali- ja terveyspalveluiden tarpeen vähentämisestä eivät ole realistisia saavuttaa ilman merkittävää lisäresursointia terveyden edistämistyöhön.

3) Huippu-urheilun kehittäminen

Valtion liikuntaneuvosto toteutti arvioinnin suomaisen huippu-urheilun tilasta (Kimmo J Lipponen). Ongelmat kiteytyvät strategiseen johtamiseen. Neuvosto pitää välttämättömänä, että:

1) Huippu-urheilun kansallisia vastuita, työnjakoa ja tavoitteita huippu-urheilussa edelleen selkeytetään.
2) Huippu-urheilulle laaditaan moderni, tietoon perustuva ja huippu-urheilun vaikutukset laaja-alaisesti tunnistava yhteiskunnallinen perustelu.
3) Huippu-urheilun tiedolla johtamisen prosessi vauhdittuu.
4) Huippu-urheilun kokonaisresursointi vahvistuu ennen kaikkea yksityisen rahoituksen osalta, mutta myös nykyisten resurssien tehokkaampana suuntaamisena.
5) Huippu-urheilujärjestelmää kehitetään urheilijoiden näkökulmasta. Urheilijoiden toimeentulo tulee turvata erityisesti toimivalla yhteistyöllä ja taloudellisesti riittävillä apurahakäytännöillä.

4) Liikuntatoimialan talousarvioesitys 2018

Pääsääntöisesti veikkausvoittovaroista koostuva valtion liikuntabudjetti on kasvusuunnassa, mitä voidaan pitää suotuisana tilanteena yhteiskunnalliset tarpeet huomioiden. Muutokset yksittäisissä määrärahariveissä ovat lähinnä marginaalisia.

- Arvokasta on, että yleisistä budjettivaroista rahoitettava **Liikkuva koulu -kokonaisuus on laajenemassa varhaiskasvatukseen ja toiselle asteelle**. Kun ohjelman rahoitus vuonna 2018 päättyy, on löydyttävä toimintavalmiuksia turvata parhaiksi arvioitujen käytäntöjen toimeenpano myös jatkossa.
- **Liikuntapaikkarakentamisessa on suuria tarpeita.** Vuosittain lähes 400 miljoonaa tulisi käyttää liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen nykyisten olosuhteiden säilyttämiseksi – toteutuma on tällä hetkellä noin 100 miljoonaa. Lisäksi etenkin kasvukeskuksissa on huutava pula suosiotaan kasvattaneiden palloilulajien sekä vesiliikunnan olosuhteista. Vuoden 2018 talousarviossa liikuntapaikkarakentamisen tuki on kasvussa, mutta osa siitä selittyy mm. Helsingin Olympiastadionin perusparannushankkeen rahoituksella. Liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että perusliikuntapaikkojen, kuten uima- ja liikuntahallien ja lähiliikuntapaikkojen avustamisen taso kyetään jatkossakin säilyttämään tai pikemminkin korottamaan, sillä erityisesti vaikeassa kuntatalouden tilanteessa valtionavustuksilla on merkitystä hankkeiden etenemisessä kunnallisessa päätöksenteossa.
- **Olennaista ei ole ainoastaan avustusten suuruus, vaan se miten avustukset kohdennetaan.** Valtionavustusten myöntämisessä, seurannassa ja valvonnassa tulee painottaa avustetun toiminnan tuloksellisuutta ja selkeitä tavoitteita. Valtionavustusjärjestelmä tulee digitalisoida kokonaisuudessaan. Hankeavustamista tulee vähentää olennaisesti ja panostaa kuntien ja järjestöjen yleisavustuspolitiikan kehittämiseen.
- **Enenevästi tulisi kiinnittää huomiota eriarvoistumiskehitykseen.** Voimavaroja on tärkeä suunnata sellaisten ryhmien terveyden edistämiseen, joiden kokema terveys on huonoin ja joilla omat mahdollisuudet terveytensä ylläpitoon ja edistämiseen ovat heikoimmat. Liikunnan harrastamisen kustannukset ovat kohonneet. Maahanmuuttajien ja kantaväestön liikuntatottumuksissa on suuria eroja. Vammaiset, pitkäaikaissairaat ja toimintakyvyltään heikentyneet ikäihmiset ovat joukko ihmisiä, jotka eniten hyötyvät liikuntatoiminnasta ja joiden liikuntapalveluissa on paljon kehitettävää.

Tapio Korjus
Valtion liikuntaneuvoston puheenjohtaja

Minna Paajanen
Valtion liikuntaneuvoston pääsihteeri

[5] TEA-viisari, THL